

Макаријоска, Лилјана

Обредно-обичајната лексика на македонскиот јазик (во споредба со српскиот и бугарскиот јазик)

In: *Studia macedonica II*. Dorovský, Ivan (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2015, pp. 132-141

ISBN 978-80-210-7959-5

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/134301>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Обредно-обичајната лексика на македонскиот јазик (во споредба со српскиот и бугарскиот јазик)

Лилјана Макаријоска

Почитувањето на традиционалните обреди и обичаи го одразува животот и духот на секој народ, што се потврдува и преку лексичкиот фонд. Несомнен е словенскиот карактер на традиционалната култура, па со споредбената анализа се потврдени бројни термини со идентична семантичка структура за обредноста поврзана со животниот циклус во македонскиот, српскиот и бугарскиот јазик. Дел од оваа лексика е карактеристичен за одделни македонски региони како значаен белег на регионалниот идентитет, а друг дел се совпаѓа со лексиката на српскиот, односно бугарскиот јазик упатувајќи на обреди и обичаи што може да се сметаат за балкански, јужнословенски или општословенски.

Македонскиот и српскиот народ, како и другите балкански народи, живејќи во патријархална средина настојувале да ги зачуваат традиционалните елементи на живеењето, а пред сè обредите и обичаите. Почитувањето на традиционалните обреди и обичаи го одразува животот и духот на секој народ¹, што се потврдува и преку обредната лексика во македонскиот, српскиот и бугарскиот јазик. Несомнен е словенскиот карактер на традиционалната култура, па и во двата јазика се потврдени бројни термини со идентична семантичка структура и тоа и во областа на календарската обредност (празнување на христијанските празници) и во семејната, односно обредноста поврзана со животниот циклус. Дел од оваа лексика е карактеристичен за одделни региони, а друг дел упатува на обреди и обичаи што може да се сметаат за балкански, јужнословенски и општословенски.

Обредно-обичајниот циклус е изграден врз основа на традиционалниот светогледен систем со паганско-христијански карактер. Црковното влијание е нагласено во наложените ритуални, обредни дејства со црковно-христијански карактер, но црквата вклучува и други елементи во целосниот обичаен

¹ Обредната функција во рамки на семејството се однесува на семејните обреди: славењето слави, служби, божиќни, велигденски празници итн.; на крштеквите, на свадбите, на погребите и помениите каде што е присутно целото семејство.

систем, на пр. во погребната обредност: тажење, простување, ставање облека и предмети во гробот, раздавање храна итн.

Родилна обредност. Во обичаите од животниот циклус спаѓаат обичаите коишто се практикувани во врска со поважните настани од животот на поединецот: раѓањето, стапувањето во брак и смртта.

Македонците, Србите и Бугарите континуирано ги негувале обичаите поврзани со раѓањето со цел да обезбедат здрав пород и продолжување на семејната лоза. Се изведуваат многу обичаи за обезбедување нормална бременост, породување и здрави деца. Многу архаични елементи од обредната структура раѓање се распространети пошироко на Балканот, кај јужнословенските, но и кај несловенските народи², но се следат и специфични елементи што го градат етничкиот идентитет.

Бременоста е значаен период од животниот циклус на секоја жена, а таа во ваква состојба се именува *бремена, трудна, трудница, тегобна, товарена, тешка, полна, несама, на друг ред, затворена, детина и корабница*, срп. *трудна, трудница, тешка, самодруга, нетиња, носећа, тегобна, бремена, бременита, обременена, гломазна, подувена, у другом стању, буг. бременна, голема, непразна, тежка, потежка, товарена, трудна, у положение, тегобна, теготна, кормаста, пълна, чревата, не се пере.* «неплодна жена» се нарекува *бездетка, безродница, неплодна, неротка, нечедна, јаловица, јалова, итира, итирка, итираклица, итираквица*, срп. *неротка, нероткиња, бездетка, бездетница, јаловица, буг. ялова, яловица, безродна, безротка, безчедна, бездетна, безродица, мџжа.*

«При чинот на раѓање учествувала постара и искусна жена», позната како *баба, бабица, селска бабица*, срп. *бабица, буг. баба, селска баба.* За «родилката» се употребуваат називите: *родилка, породилка, родиља, ле(в)уса, леунка, повијалица, повијалка*, срп.: *родиља, родуља, родилица, породилја, породница, пороѓеница, леунка, леуса*, буг.: *родуля, родилка, родителка, родильница, рожделница, леуса, лаусница, лехуса.*

«Обредниот леб подготвен на третиот ден по породувањето» се нарекува: *Богородичник, Богородник, Богородичина погача* во чест на св. Богородица, *Богородичина пита*, срп.: *повојница, кравај*, буг.: *първата пита, богородична (бърза) пита, богородичен леб, богородично погаче/кулаче, големи богородична пита, родилна пита, повоец, повойница, понуда, молитви, лаусина питка.*

Според народното верување, на третата вечер доаѓале *три наречници, суденици, суѓеници* за да ја одредат судбината на детето, срп.: *суђенице, судбе-*

2 На пр. на бремена жена сè и се нуди за јадење за да не го изгуби плодот; по породувањето во посета на леунката доаѓаат само жени, а таа до 40 дена не излегува од домот; детето до 40 дена не се остава само и се става амајлии или др. предмети за заштита од уроци или зли очи; пелените не се оставале по зајдисонце итн.

нице, судија, пресудњаче, уриснице, ороњаце, урочњаџи, рођенице, срећоделе, Богови дуришњаџи, буг.: наречници, орисници, рожделници.

Новороденчето го задојувала друга жена наречена: доилка, дојачка, дојалица, дојница, доеница, дојарија, дојарица, задојница, подојачка, помајка, рачка, мајка по млеко, цицарка, цицачка, бискалка, срп.: задоиља, помајка, полумајка, задојна баба, мајка по млеку, буг.: доилка, втора мајка, храначка, захранячка, кърмачка, и потоа новороденчето и децата на доилката стануваат браќа по млеко, побратими и сестри по млеко, посестрими, срп.: једнодојчад, браќа/сестре по млеку, мали брат/сестра, побратими, полубрат/полусестра, буг.: млечни браќа, побратим, посестрима.

Обредот повојница, бабиње, виѓе, виѓавке, мало виѓе и големо виѓе е јасно изразено симболично прифаќање на новороденчето од страна на заедницата, буг.: голяма пита, пречиста пита, повойница, трахна, смидал и др. Кај Србите ги бележиме називите мале бабине, мале понуде, повојница во текот на првата седмица (доаѓаат само жени), додека по крштевањето, по 40-тиот ден велике бабине или мушке бабине (затоа што доаѓаат и мажи). Жените се нарекуваат повојничарки, виѓавки, срп.: кравајарке, кравајке, туртарке, бабињаре.

Обредот «прво потстрижување на бебето»: застриг, стриг, срижење, прво стрижење, земање коса на детето, срп.: шишање, стрижење, стриг, стрижба што го изведува кумот ритуално претставува благослов и заштита предадена од кумот, буг.: стриг, стрижба, застригуване, подстригване.

Меѓу обичаите поврзани со раѓањето на децата, најзначајно место има крштивката³, крштевање, крштенка, детокрст, крстење, срп. крштење, буг.: крџицене, крџицка, крџицава, крџицие, а посебно се интересни обичаите со сретен кум, кум од неволја, што го избираат родителите на кои им умирале децата и тоа првиот кој ќе помине тој ден на некоја раскрсница пред изгревот на сонцето, срп.: случајно кумство, кумство од неволје, кумство на срећу или кумство на раскрсници, буг. хвљяне на детето на нов крџстник⁴.

Проодувањето е проследено со обред реализиран со месење на погачата постапалка, престапалка, проодниче, што може да биде и во форма на стапало што се дава кога детето ќе прооди, срп. постапалка, постапача, буг.:

3 Бележиме разлики во одделни краишта на пр. по крштивката во домот на таткото се поканувале само најблиските роднини на мала крштивка и биле пречекувани со леб, сол и кромид за мајката да има млеко, а непосредно по малата крштивка се правела и т.н. голема крштивка за сите роднини и пријатели (Тетовско).

4 Сп. во буг. кумя, покумя, окумя, окумявам, старокумя, окумвам, окумувам, окумявам, «кани некого за кум»; кумува буг. кумувам «исполнува улога на кум». Во некои бугарски говори има дистинкција на крџстник кој учествува во обредот «крштевање» и кум «кој учествува, кумува на свадба» (Легурска – Павлова – Китанова, 2012, с. 55). Во срп. окумити, узети за кума «кани за кум», а ги бележиме и кумашини, прикумак «тој што поканил некого за кум», како и кумашинка, прикумка// кумашинче, прикумче.

престанулка, процапалник, процџпалник, процепалка, процџпна пита, прстџпница, пита пристопалник (што е само јужнословенски обред).

Свадбена обредност. Свадбените симболи не се изолирани еден од друг, туку се меѓусебно поврзани и функционираат како систем. Свадбата, како и сите други обреди е одредена со обредните лица и нивните постапки.

’Главните обредни лица на свадбата’ се младенци, младоженци, буг. *младенци, млади, младоженци*, млад маж на свадбата *младоженец, зет, срп. младожења*⁵, женик, жениклија, буг. *младенец, зетъ, женилник, младич, младожен, младоженек, младоженник, младуженец, младоженяк, юнак*, «младата девојка на свадбата» е *невеста, младоженка, нусе*, буг. *булка, булчица, гелин, невестица, нифа, треперчица, млада, младоженица, младоженка*. Девојката што оди да се мажи со согласност од родителите се нарекува *дадена, даденица*, буг.: *даденица, сдаденица, сдаванка*, а таа што нема родителска согласност *бегалка, забелојка*, срп.: *побегуља, бегуница, бегунка*, буг.: *беганка, бегалица, бегулька, бежанка, пристанка, пристанала, пристануша*, додека ако е грабнатата, против нејзина волја *грабена*, срп. *украсти девојку*, буг.: *грабенка, грабелка, грабена*.

Со претсвадбената обредност се поврзуваат називите за «вечерно собирање на девојки, жени» *попретки*, срп.: *седељка, поседак, посело, посета; намерник, стројник* «роднините на младоженецот коишто се испраќаат во домот на невестата», срп. *проводаџија (проводаџика), наваџија, наводаџија, говорџија, нишанџија; zaprosuvawe*, срп. *просидба, проишња, прошевина, испрос*, па *иглав* «свршувачка, договор за свршувачка» срп. *заглед, углед, оглед*⁶.

Ги бележиме разновидностите *пиење, мали шеј, мал свршок* «прва мала веридба (на голем свршок «се договара свадбата»), *свршувачка*, срп.: *нишан, мали нишан, мало госје, мала ракија*, по што девојката е *свршена, даденица, таксана, годена, армасана*, а момчето *годеник, свршеник, армасаник*. Паралелно со разликувањето на *мал* и *голем строј*, во срп. ги бележиме називите *загледавање, покушај, мала проишња и велика проишња*; за девојката се вели дека *дала збор, дала шеј, пратила дар* (чорапи /бакшиш).

Ги бележиме и називите *прике, руба, руво, мираз, чеиз* «имот што го донесува жената кај мажот», срп. *мираз*⁷, буг. *прикье, мираз, товар*.

5 Претходно бил *момче, неженет, ерген, бекар, слободен*, срп. *момак, бећар, бећарче, нежења, нежењен, неожењен, невенчан*, буг. *беќар, девичник, ерген(че), запорник, лефтер, момок*, а сега завршува неговото *ергенување*, срп. *момковање, бећарл’к, бећаровање*, буг. *ергенство, ергенуване, лефтерованье*, за девојката, *момата, девесилка, ергенка*, буг. *мома, лефтера, лефтерка*, завршува *моминството*, буг. *моминство, момуване, лефтерованье*.

6 Во срп. «веридбата», ако е единствена се нарекува и *јабука, прстеновање, заручивање*, се употребува глаголот *заручити*, па називите *заручена, прстенована* «верена», *заручница* (и м. род *заручник*), *прстенџија* «тој што ја прстенува девојката и ја договара свадбата».

7 Сп. и *миразлика, миразџика* «таа што има, што носи мираз во бракот», срп.: *мираз, миразуша* «девојка што нема брат».

Интересни се називите *пасторче*, *накоњче* за «машко дете што јава на коњот врз ковчезите со чеизот», срп. *наконче*, *наколенче*, *коленчак*, *предконче*, *дете на skut*, *пасторче*, *понимало*, буг. *накончя*, *понишалче*, *претконче*.

Ритуалното *бричење на младоженецот* се изведува во сабота, пред свадбата, буг.: *бръснала*, *бръснене*, *бръсненки*, *бръсњанки*, *бръсни зет*, *бръснене зетът*, *бричене*, *бричене зетя*, *бричене младоженецът*, *зет бричене*.

Ќе споменеме и други називи на учесници во свадбениот обреден комплекс, на пр. *прстенари* «група (свадбена поворка) што оди по невеста», *свадбар* «сват, гостин на свадба», срп. *свадбарош*; *поклонар* «тој што носи дар (поклон) за младоженците на денот на свадбата», буг.: *приносник*, *приносчија*, *поклонар*; *сват*, *сватко*, *сваќа*, *сватови* «роднини чии син и ќерка се во брак; гости на свадба», срп. *пријател(и)*; *законици* «заедничко именување на кумот, старосватот и деверот»; *старосват*, *старосватец*, *старејко*, *стар побратим*, *поткумник* «втор сведок на венчавка, обично близок пријател на младоженецот», *старејковица*, *старосватица* «придружничка на невестата при венчавка», *кум*, *нунко* «тој што венчава», *кума*, *кумица*, *нунка* «таа што венчава; жена на кумот», буг. *кум* и *кумица*; *побратим*, *шафер*, *фругличар* «девер на свадбата», *голем побратим*, *стар девер* и *мал побратим*, *мал девер*⁸ «обично најблиски роднини на момчето». Сп. и *гласник*, *абериџа*, *муштулџија* «тој/тие што соопштуваат во домот на невестата дека тргнуваат сватовите», буг. *предвестители*, *преварници* во буг. и *бегач*, *доброгласник*, *проварник*, *потешник*, *утичник/варници*, *преварници*, «тие што соопштуваат за пристигањето во куќата на невестата», *првичари* «роднини и пријатели, коишто одат на мало првиче», буг. *првичари*, *тиганчари*.

Од свадбените обредни предмети ќе ги споменеме на пр. *тулупан* «невестинско венче», буг. *венец*, *венчило*; *превез*, *вел*, *покривало*, *срамник* «просирна ткаенина со која е прекриена главата на невестата», срп.: *превес*, *провес*, *вео*, буг.: *вало*, *дувак*, *каврак*, *махрама*, *покров*, *превез*, *прекривка*, како и *срамувалка* «украсено парче со вез, со кое невестите на свадбата ги покриваат рацете, а по неа го ставаат на појасот», *свадбарски бајрак* «бајрак што се носи на свадба, украсен, накитен со босилек, јаболко и шамивче», срп. *барјак* (задолжителен реквизит на свадба и *бајрактар* «тој што носи бајрак и оди прв во сватовската колона»), буг. *байрак*, *стега*, *фруглиџа*, *пряпор*; *свадбено (кумово) дрвце* «од плодно дрво со 3–5 чатали, на кои се ставаат јаболка, круши, смокви, се украсува со бршлен и здравец и стои на масата на кумот на свадбената трпеза», буг. *правене кумово дрво* итн.

Во посвадбените обичаи спаѓа: *блага ракија*, *невестинска*, *шарена ракија*, *на понеделник* «обичај што се изведува следниот ден по свадбата, во поне-

8 Сп. во буг. *деверя* «исполнува улога на девер», *старосватя* «има улога на старосват», *побаџимява*, *побаџинява* «кани некого за побратим на свадба» (Легурска – Павлова – Китанова, 2012, с. 55).

делник, кога се пиела блага ракија за чесноста на невестата» буг. *блага ракија, сладка ракија, грјата ракија, жешка ракија*.

Исхраната и јадењата поврзани со повеќето фази на свадбата (од свршувачката до првичето) се мошне специфични, неопходен е на пр.: *свадбен колач, младоженски, невестински колач, прстенарска погача, блага погача, сваќа* «месената свадбена погача»; *галабник* «специјална свадбена погача со тестени фигурички – галабје и со очи од пченкарни зрна» и др. *Кршење на сваќата, на свадбената погача* е «обичај идните сватови (таткото на младоженецот и на невестата) да ја „кршат“ погачата во домот на невестата», буг. *скршиуване питата, ломене на питата, ломене погачата*.

По една недела од свадбата роднините на зетот, заедно со невестата одат на *првиче*⁹, *на виѓе, на виѓење* кај таткото на невестата, срп. *управиче*, буг. *първиче, возвратки, врџцане госте, одвратки, одретки, повранки, поврацаница, повърнеж*, а по неколку дена и сватовите доаѓаат на гости кај невестата, за да видат во каква куќа е мажена.

На современ план во традиционалната македонска, српска и бугарска свадба постепено одумира претсвадбениот циклус или се јавува со променета смисла и содржина. Иако многу традициски елементи во свадбите се изгубени, во прв ред оние што спаѓаат во редот на магиските, сепак најдобро се сочувани обредните елементи што го изразуваат преминот на личноста од една состојба на животот во друга. Карактеристика на современата свадба во однос на традициската е што таа се состои од елементи карактеристични за една поширока територија, што значи изразена е тенденцијата за намалување на значењето на регионализмот (Петреска, 2008, с. 91–92).

Споредбата на македонската, српската и бугарската свадбена терминологија покажува најголема сличност во однос на термините со кои се означуваат учесниците во свадбата, што е условено од учеството и улогата на сродниците во свадбените обреди (сп. и Стоевска-Денчова, 2012, с. 283–284).

Погребна обредност. Начинот на погребувањето и погребните обреди непосредно се поврзани со традиционалните културни вредности и идеолошките сфаќања на луѓето, а во нив се вткаени и најсуштествените елементи од материјалната (гробни прилози) и духовната култура. Во погребните обреди се опфаќаат: миењето на покојникот, облекувањето во нова облека, отворањето на вратите и на прозорците, истурањето вода од домашните садови,

⁹ *првиче* «прва посета што ја прават родителите на невестата во куќата на зетот по свадбата, но и прва посета»; *гозба* кај таткото на невестата или кај нејзиниот свекор за точно определен број гости», *прегозба* «гозба што ја приредуваат зетот и невестата за родителите на невестата во првиот четврток по свадбата», *вториче* «обичај зетот со свои роднини да оди кај родителите на невестата вториот петок по свадбата», *мало првиче* «посета на мајката и таткото на невестата и нивни роднини во домот на зетот првата недела по свадбата», *големо првиче* «посета на невестата и зетот со фамилијата во домот на родителите на невестата», *повратка* «посета, на гости на омажената ќерка кај мајката по две-три недели».

покривањето на огледалата, отпејувањето од свештеникот, подготовките за погреб. И во сферата на погребувањето се следи преплетување на различни културни и етнички елементи, што се должи на историските околности на Балканот. Човековиот однос кон смртта е придружуван од соодветни обреди како систем од норми на однесување означен како смртни, посмртни, погребни обичаи и обреди или култ на мртвите. Обредниот комплекс поврзан со смртта е дел од духовната култура кој е најмалку изложен на промени и има многу зачувани архаични елементи, коишто понекогаш добиваат само нова религиска смисла.

Дел од традиционалните погребни обичаи имаат за цел да осигураат здравје, благосостојба во животот на останатите членови на семејството (и заедницата), а други ја утврдуваат идејата за бесмртноста на душата и за задгробниот живот.

По настапувањето на *смртта*, *умирачка*, срп. *умирање*, *умираћка*, буг. *умирание*, *мрене*, *умирачка*, *умреж*, во домот на починатиот *мртвеец*, *умрен*, срп.: *самртник*, *мртвац*, *умрли*, *јадник*, буг.: *мъртвец*, *покойник*, *покоен*, *клетникът*, *завалия*, *јадник* (до 40 дена *прясна душа*), се врши обредот *реда-ленка*, *тажачка*, односно се *реди*, *тажи*, срп.: *кукати*, *јаукати*, *јадиковати/вијење*, *плач*, буг.: *оплаквa*, *редя*, *припяват*, пред чинот *погреб*, срп.: *сахрана*, *погреб*, буг.: *погребение*, *закопаване* «на денот на погребот», а потоа во обредот се вклучени и *гробари*, буг.: *гробари*, *копакници*, *гробаджии*, *копачи* «мажи кои го копаат гробот», а вообичаена практика е давањето: *ручек*, *законина*, *задуша*, *задушница*, *задужбина*, *софра*, *за бог да прости*, срп.: *даћа*, *гозба*, *трпеза*, *помен*, *подушје*, *погребина*, *погробина*, буг.: *задушни*, *носене*, *износане*, *износи*, *софра*.

Покров, *покривка*, *чаршаф* е «ткаенина со кој се покрива телото на покојникот», буг.: *покров*, *покрив*, *покривка*, *мъртво платно*, *мъртовска риза*, *саван*.

Во врска со посмртните обичаи се и термините *трет ден*, *поутрина*, *будење*, *разбуднина* «посета на гробот следниот ден по погребувањето», буг. *третини*, *поутрене*, *разбуд*, *на разбуджане*, *прелив*, *преливки*, *преливане*, *пресип*, или на пр. *седум дена* по погребот срп.: *седмина*, *седмица*, *помана*, а «првата сабота» *саботнина*, срп. *суботно подушје*, *суботна софра*, на крај и *година* срп. *годишњица*, буг.: *година*, *врџнина*, *склапяне*, *целеник* «годишен помен».

Посебен дел од обичаите се оние од постпогребниот период, односно до одржувањето на последниот помен¹⁰ (Малинов, 2001, с. 102–108), како и оби-

10 Пр. *седум дена*: *деветница*, *девет дена* буг. *деветини*, па *дваесет дена*, *три недели*, *мал парастас* «помен на дваесеттиот ден», *четириесет дена*, *шест недели*, *парастас* «еден од најважните помени во чест на покојникот што се прави на четириесеттиот ден од смртта», срп. *четересница*, *голема молитва*, буг. *четирийсе*, *парастас*, исто така *полугодишен помен*, *пол/половина година* «шестмесечен помен»; *три години* «тригодишен помен» итн.

чаите што се поврзани со «деновите посветени на сите мртви» – *задушница, мртвен ден, задуша, задушина*¹¹; срп. *задушнице* «ден за душа на починатите», буг.: *задушница, задуш(и), одуше, (за)душна сџбота, мџртва сабота, смрџтна сабота*, обично сабота (која и во текот на годината е ден кога си спомнуваме за починатите), *помени* буг.: *износане, поноси, износи*. На гробот се носи *варена пченица, коливо* срп. *кољиво*, буг.: *коливо, пшеница, жито*, како симбол на смртното тело и бесмртната душа во царството небесно, се дава «жртвено јагне/јаре» *курбан*, срп. буг. *курбан*.

Обредноста поврзана со животниот циклус исто така потврдува дека христијанството оставило силен белег врз народната религија на Македонците, на Србите и на Бугарите, што наоѓа свој одраз и во терминологијата. Во контекст на целокупната традициска обредност посебно место зазема родилната обредност преточена во голем број термини, лексички и зборообразувачки варијанти. Денес обично се одржуваат свадбените традиции, додека претсвадбената и посвадбената обредност се редуцирани или речиси отфрлени, но сепак се зачувани некои обреди со соодветните називи. Обредниот комплекс поврзан со смртта е дел од духовната култура којшто најмалку е изложен на промени, се одликува со многу зачувани архаични елементи, кои понекогаш добиваат само нова религиска смисла, па соодветно на тоа и термините поврзани со нив.

Несомнена е важноста на истражувањата на лексиката поврзана со обичаите и обредите во македонскиот, српскиот и бугарскиот јазик, како и во другите словенски јазици, имајќи го предвид постепеното одумирање на одделни компоненти на обредните комплекси, на претставите и верувањата, па на тој начин и на богатиот лексички фонд поврзан со нив.

Литература:

- ВАКАРЕЛСКИ, Хр., 1990: *Бџлгарски погребални обичаи*, Софија.
Етнологија на Македонците, 1996: Зборник на трудови, ур. Томовски К., Паликрушева Г., Крстева А., Скопје: МАНУ.
 ИВАНОВА, Р., 1984: *Бџлгарската фолклорна сватба*. Софија.
 ЛЕГУРСКА, П. – ПАВЛОВА, Н. – КИТАНОВА, М., 2012: *Човешкиот живот раждане, свадба, погребение. Тематичен речник на бџлгарската семејна обредност*. Софија: АИ „Проф. Марин Дринов“.

11 *Задушница* «црковна служба за помен на мртвите, според народното верување за воспоставување контакт меѓу живите и мртвите меѓу двата далечни света, но и «тоа што се раздава за задуша».Сп. *Прочкена задушница, Прочкен мртвен* «задушница што се паѓа една недела пред Прочка (поточно во саботата од месопоснатата недела)», буг. *Голяма задушница, Месна задушница, Кокоса задушница, Черна задушница, забравена/затрита задушница* (Легурска – Павлова – Китанова, 2012, с. 101), *Духовденска задушница, Летна задушница, Црешова задушница* «задушница во саботата пред Духовден», буг. *Черешова задушница, Лятното одуше, Голямото одуше, Русалската задушница*.

- МАЛИНОВ, З., 2001: *Посмртните обичаи во Брегалничката област*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- МАЛИНОВ, З., 2004, 2005: Народниот обреден календар во Штипско, *Спектар*, бр. 43–44, Скопје, 203–217, бр. 45–46 Скопје, 221–234.
- МАКАРИЈОСКА, Л., 2011: Лексиката од областа на македонските традиционални обреди и обичаи. *Спектар*, бр. 57/2011, Скопје, с. 53–64.
- МИРЧЕВСКА, М., 2007: *Вербални и невербални етнички симболи во Горна Река*. Скопје.
- МИТРОВИЌ, Б., 1984: *Речник лесковачког говора*. Лесковац: Библиотека Народног музеја у Лесковцу, књ. 32.
- НЕДЕЛКОВ, Љ., 2005: Обредната структура раѓање кај Македонците во Тиквеш. *ЕтноАнтропозум*, бр. 5, www.iea.pmf.ukim.edu.mk.
- ПЕТРЕСКА, В., 2000: Семејниот обреден комплекс во Куманово и Кумановско. Во: *Фолклорот во Куманово и Кумановско*, Куманово.
- ПЕТРЕСКА, В., 2002: *Свадбата како обред на премин кај Македонците од Брсјачката етнографска целина*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- ПЕТРЕСКА, В., 2008: *Етнографија на современиот семеен живот во македонското семејство*. Скопје: Институт за фолклор „Марко Цепенков“.
- РЕЉИЌ, Љ., 1998: Обичаји и веровања везани за животни циклус – рођење, брак и смрт. *Гласник Етнографског музеја* 62, Београд, с. 51–86.
- СЕДАКОВА, И., 2013: *Балкански мотиви в езика и културата на българите: Раждане и съдба*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“.
- СТАРЕВА, Л., 2005: *Български обичаи и ритуали*. София: Книгоиздателска къща „Труд“.
- СТОЕВСКА-ДЕНЧОВА, Е., 2012: Кон некои називи од областа на македонските и српските свадбени обичаи. Во: *Битола – тема за културно и уметничко творештво на автори од Р. Македонија и Р. Србија*. Битола, с. 281–285.

Obřadní a obyčejový lexikon makedonského jazyka (ve srovnání se srbštinou a bulharštinou)

Tradiční obřady a obyčeje vyjadřují život a duch každého národa, což je potvrzeno lexikálním fondem. Slovanský charakter tradiční kultury je nepochybný a srovnávací analýza potvrdila četné výrazy se stejnými sémantickými strukturami obřadů v makedonštině, srbštině a bulharštině, které jsou spojené s životním cyklem. Části tohoto lexikonu nalezneme v jednotlivých makedonských oblastech. Jsou důležitým rysem regionální identity. Mnohé části se překrývají s lexikonem srbského a bulharského jazyka. Jsou spojené s rituály a obyčejí, které lze považovat za balkánské, jihoslovanské nebo všeslovanské rysy.

Ritual and custom lexis of the macedonian language (in comparison to Serbian and Bulgarian language)

The life and the spirit of every nation is a reflection of the traditional rites and customs practiced by the respective nation, which can be confirmed by the lexical fund as well. The Slavonic nature of the traditional culture is unquestionable, so the comparative analysis confirms numerous terms with identical semantic structure of the rituals related to the life cycle in the Macedonian, Serbian

and Bulgarian language. Part of this lexis belongs to certain Macedonian regions and it represents a significant mark of a regional identity, while another part overlaps with the lexis of the Serbian and Bulgarian language, indicating to rites and customs that can be considered as Balkan, South Slavonic or Pan Slavonic features.